

Stockholm 2021-02-09

Havs- och vattenmyndigheten

Remissvar gällande Nationell strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer

Sveriges Hembygdsförbunds ändamål är att vårda och synliggöra hembygdens kultur och miljö så att de blir en naturlig grund för ett gott liv. Sveriges Hembygdsförbund företräder hela hembygdsrörelsen som utgör landets största kulturmiljöorganisation. Som ett viktigt led i vår verksamhet har vi tagit fram ett program för "Hållbara landskap". Programmet tar fasta på fyra av Sveriges miljö kvalitetsmål och är vårt bidrag till detta arbete. Då det gäller målet "Levande sjö- och vattenlandskap" ser vi att bristen på helhetssyn om vattenlandskapets olika värden lett till negativa förändringar som på olika sätt kan utgöra hot mot kulturmiljöer och dess betydelse för människors livsmiljö.

Sveriges Hembygdsförbund välkomnar förslaget till Nationell strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer då vi tror att denna kan förbättra dagens situation. Vi instämmer i strategins syfte att fler sjö- och vattendragmiljöer ska skyddas och bevaras, att takten i detta arbete ska ökas samt att kunskaperna om dessa miljöer ska förstärkas och tillgängliggöras. Vidare delar vi synen på den tvärssektoriella arbetsmetod som ska användas. En tvärssektoriell inriktning innebär bättre möjligheter till samordning mellan naturvärden och kulturmiljövärden. Detta menar vi är en nödvändighet för att göra avvägda och balanserade bedömningar, inte minst i miljöer med både höga kultur- och naturvärden.

Nedan besvarar vi de ställda frågorna. Våra svar är avgränsade till det som främst berör kulturmiljöerna vid vattendrag.

1. **Är de föreslagna målen om skydd relevanta och genomförbara?**
 - a) **Skydd av områden med höga naturvärden. Vi avstår att svara här.**
 - b) **Skydd av områden med höga kulturvärden. Se svar här nedan.**

Vi kan konstatera att delmålen för miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag är långt ifrån uppnådda. Särskilt skyddet av kulturmiljöer har gått långsamt och i vissa län är det närmast obefintligt. Att nu sätta tydliga och mätbara mål är därför bra. Att minst 25 sjö- och vattendragmiljöer med nationellt höga kulturvärden ska få ett formellt skydd samt att därtill minst 50 nationellt värdefulla övriga kulturhistoriska lämningar yngre än år 1850 ska förklaras som fornlämningar enligt kulturmiljölagen, är en ambitionshöjning. Huruvida det är en rätt ambitionsnivå är svårbedömt utifrån underlaget. En tolkning av detta (sid.13) är att detta endast utgör 10% av det som bedöms som

skyddsvärt för kulturmiljön i jämförelse med en betydligt högre andel för naturvärden. Vi anser därför att det är välmotiverat med en högre ambitionsnivå med skydd för fler kulturmiljöer än det antal som föreslås.

För att strategins målsättningar ska uppnås och detta ska bli genomförbart behövs en rejäl satsning på såväl personella som materiella resurser. Det är också väsentligt att prioriteringarna görs på ett sådant sätt att insatserna riktas till de kulturmiljöer som hotas t.ex genom tolkningen av Eus vattendirektiv. Dammar i kvarn-, bruks- och industrimiljöer ses som vandringshinder för fisk. Med en sådan tolkning av direktivet hotas kulturmiljöerna i arbetet för den ekologiska återställningen. Hoten mot kulturmiljöerna måste alltid vara en vägande faktor vid de prioriteringar som ska göras.

2. Är målet om uppdaterade och tillgängliga kunskapsunderlag omfattande geografiska områden relevant och genomförbart?

Aktuella kunskapsunderlag är nödvändiga för att genomföra strategin. Att myndigheterna har resurser och gemensamt prioriterar arbetet krävs för att uppnå målet. Det är också viktigt att myndigheterna samverkar med andra relevanta aktörer som regionala museer och civilsamhällesföreträdare i arbetet med kunskapsunderlaget. Det gäller i synnerhet som det är viktigt för en hållbar utveckling av miljöerna att kunskapsunderlagen även tar upp de sociala aspekterna. Kulturmiljöer vid vattendrag erbjuder upplevelsevärden och spelar ofta en viktig roll för människors lokala livsmiljöer.

3. Är målet om att ta fram ett skyddsinstrument för kulturmiljöer motsvarande naturvårdsavtal för flexibelt skydd och förvaltning relevant?

Vi tycker det är en intressant idé att närmare utreda förutsättningarna för denna skyddsform. Utformningen behöver växa fram i dialog med markägaren och andra intressenter eller förvaltare. På många platser kan den lokala hembygdsföreningen vara en viktig partner i dessa sammanhang. Ett sådant skyddsinstrument skulle kunna få lokal betydelse och öppna nya möjligheter för förvaltning av skyddsvärda kulturmiljöer

4. Är strategins åtgärder väl avvägda och tillräckliga för att trygga ett framgångsrikt genomförande?

På det stora hela ser listan (sid 31) över åtgärder och planerad tid bra ut. Vi ifrågasätter dock *Åtgärd 4 – framtagande av metoder för uppföljning av strategin*. Här beskrivs endast det som handlar om höga naturvärden. Enligt vår mening måste även kulturmiljöerna följas upp med metoder och rutiner på liknande sätt.

Med tanke på den låga takt som hittills gällt för skydd av kulturmiljöer anser vi det angeläget att redan första året, starta analysarbetet för en flexibel skyddsform för kulturmiljöer. Vi tror det är värdefullt att redan inledningsvis ta med berörda fastighetsägare i diskussionen. Skyddsinstrumentet måste utformas hållbart både ur ett juridiskt och finansiellt perspektiv, fastighetsägaren måste kompenseras för sina

insatser sett över lång tid. Sen kommer denna utredning ta tid för beredning både hos myndigheter och departement, så som ni skriver.

Strategin är avsedd för att de nationellt höga natur- och kulturvärdena ska kunna skyddas. Landskapet hyser dock en mängd kulturmiljöer med stor lokal betydelse. Det är väsentligt att se även dessa värden, att lyfta in dem i de uppdaterade kunskapsunderlagen och därmed bidra till att förhindra förstörelse eller förfall. En god dialog och samverkan med den ideella sektorn kan skapa en positiv utveckling av dessa lokalt värdefulla kulturmiljöer, gärna med visst stöd från stat eller kommun.

Uppföljningen av mål och åtgärder är som strategin säger helt nödvändigt. Vi anser dock att redovisningen av måluppfyllelse och genomförande även ska presenteras på Riksantikvarieämbetets hemsida och inte enbart på HaVs som föreslås. Detta är viktigt eftersom denna plats är den mest självklara informationskällan för alla dem som arbetar med kulturmiljöfrågorna i praktiken.

Slutligen, det är väsentligt att lyfta in bevarandet av natur- och kulturmiljöer även ur det sociala perspektivet. Det ni skriver att medborgarna har ett starkt intresse av att bevara kulturmiljöerna ” för allmän beskådning” är en beskrivning vi inte delar. Vårt lokala natur- och kulturlandskap är grunden för hemkänsla, identitet och sammanhållning och har därmed ett stort socialt värde. Kunskaper och förståelse för det förflutna gör vi kan planera för framtiden och ta tillvara kulturmiljöerna som en del i hållbar utveckling.

För Sveriges hembygdsförbund

Maria Norrfalk
Förbundsordförande

Jan Nordwall
Generalsekreterare